

Un anaco da historia da banda deseñada entre nós

Emilio Xosé Ínsua

Consello de Redacción da RGE

mimadrinha@edu.xunta.es

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 92-95

Coruñés Xulio Carballo Dopico, profesor de ensino medio e membro da Asociación de Críticos e Divulgadores do Cómic (ACDC), ofrece na súa obra *Os pioneiros da banda deseñada galega 1971-1979* (Eds. Xerais, 2019) unha rigorosa e asemade amena viaxe a través dun anaco concreto da nosa historia cultural, tan chea de feblezas e dificultades obxectivas como repleta, por fortuna, de entusiasmos subxectivos para as tentar superar.

O volume ábrese cun breve pero substancioso limiar dun dos protagonistas da aventura que se pretendeu historiar, o coñeci-

do deseñador Pepe Barro, quen destaca no seu texto o rol teorizador do xénero desempeñado entre nós por Reimundo Patiño (1936-1985) e subliña o esforzo colectivo dos debuxantes dese período do tardofranquismo na Galiza por conxugaren elementos aparentemente pouco axeitados *a priori* para a mestura: o cómic propiamente dito coas tendencias plásticas expresionistas, abstractas e de *pop-art* do momento; o afán de experimentación e a audacia temática co humor e a crítica social, nun intre en que a maquinaria censora e represiva do franquismo estaba aínda perfectamente engraxada. O cómic galego tran-

sitou entón camiños de diálogo dificilmente equilibrado entre unha tradición galeguista maiormente sisuda e minoritaria (que legou, non obstante, a baril defensa do idioma como necesaria actitude) e unha emerxente cultura de masas, con toques "alternativos" (*underground, hippis e beatniks*).

No inicio do libro, despois de aludir á preocupante falta de estudos sobre o xénero e de repasar as diversas etiquetas coas que se ten tentado definir, en diversos ámbitos e latitudes, a chamada "novena arte" (*tebeo, historieta, fumetti, quadrinhos, manga, cómic, banda desiné...*), Xulio Carballo opta pola denominación de "banda deseñada" e achega a seguir, mediante seis grandes capítulos, a súa particular contribución para o coñecemento desa manifestación na nosa historia, centrada basicamente no período 1971-1979.

Comeza por situar, no primeiro deles, os precedentes remotos da banda deseñada galega, aludindo ás fermosas ilustracións que acompañaron na Idade Media as *Cantigas de Santa María*, para logo achegarse aos precedentes inmediatos, que se situarían a finais do século XIX coa edición de debuxos e caricaturas nalgúns cabezallos de prensa galega, como o satírico compostelán *El Ciclón*. En plena 2ª República o debuxante Enrique Pardo creou no *Faro de Vigo* o personaxe "D. Fermín", en castelán, e artistas como Cebreiro, Torres, Vidales Tomé, Maside ou Castelao contribuíron, empregando xa o galego, a afianzar a caricatura e o deseño humorístico entre nós.

Na Galiza de posguerra, antes da aparición dos primeiros xermolos da banda deseñada contemporánea da man do grupo "Brais Pinto", cabe amentar tres precedentes relevantes: a tira "Cousas de Ugenio" de Juan Navarro en *El Correo Gallego*

(1947); o traballo "El tesoro de Rande" de Bofill na revista *Vida Gallega* (1962) e os cartaces de cego de Isaac Díaz Pardo nos anos 70 titulados *Paco Pixiñas*, *A nave espacial* e *O Marqués de Sargadelos*, respectivamente.

Foi Reimundo Patiño, na fundada opinión de Xulio Carballo, o *factótum* das primeiras realizacións anunciadoras do salto que se ía producir na historia da banda deseñada galega (BDG), a través de plataformas como o grupo "Brais Pinto", o grupo "A Gadaña", a "Estampa Popular Galega" e o grupo "Fusquella". Este último, formado polo propio Patiño e por Xaquín Marín, favoreceu a aparición do primeiro álbum da BDG, *2 viaxes* (1975), así como da banda-mural *O home que falaba vegliota* (1972), de Patiño, formada por doce serigrafías, e do álbum *Ratas* (1977), de Xaquín Marín, recuperado en 2006 na súa versión orixinal galega por Edicións Embora de Ferrol.

A primeira historieta galega apareceu en marzo de 1971, da man do propio Xaquín Marín, no número 35 da revista *Chan*. Leva por título "O emigrante" e foi seguida doutras como "A percura da comida", "A leiteira" e "A cobra do vrao". Xulio Carballo ofrece no segundo capítulo da súa obra unha detallada análise dos contidos e trazos de todos estes traballos pioneiros.

O terceiro capítulo da obra céntrase nos labores do chamado "Grupo de Cómic do Castro", activo entre 1972-1975 e do que fixeron parte, inicialmente cando menos, Xosé Díaz, Rosendo Díaz (a) Roxo, Luís Esperante e Xesús Chichi Campos. Foi, segundo analiza Carballo, un grupo caracterizado pola vea antiautoritaria e que destacou polo afán de presentar ao público os seus traballos, en exposicións que organizaban asociacións culturais (O Facho, O Galo, Francisco Lanza...) ou algúns centros educativos. Esas

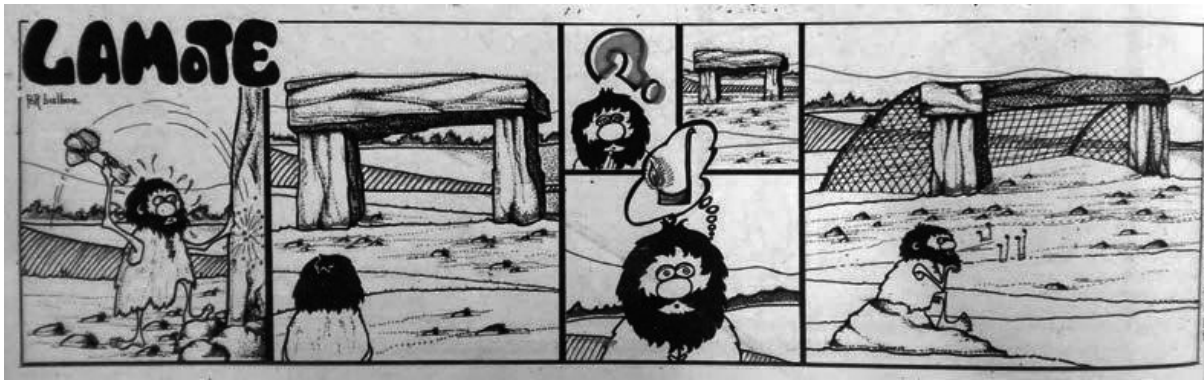
mostras, porén, non tardaron en padecer a acción censora das autoridades franquistas e mesmo algún atentado por parte de elementos ultradereitistas.

Entre eses traballos cabe citar "En calquer intre de calquer día" e "A pomba da liberdade", de Xosé Díaz; "¡Que tempos estes!" e "Zamba milonga", de Chichi Campos; "Historia dun home que necesitaba durmir 8 ou 9 horas polo menos", de Rosendo Díaz e, por último, "Picasso", de Luís Esperante. Ademais, o Grupo promoveu a primeira revista de BDG, co título de *A Cova das Choias*. Esta publicación tivo, porén, vida ben efémera: só se editou un número en Suíza en 1973, da man de Carlos Díaz Martínez e do colectivo "Roi Xordo" (número dixitalizado en 2002 polo Consello da Cultura Galega).

No cuarto capítulo, Xulio Carballo céntrase na relación da banda deseñada galega cos medios de comunicación, deitando especial atención ás experiencias despregadas no período en cuestión por algúns xornais e revistas. Así, *El Ideal Gallego*, por decisión do seu entón director Rafael González, acolleu a páxina dominical titulada "As Furnas do Rei Centolo", que apareceu coordinada por Pepe Barro entre xullo de 1974 e xullo de 1975. Nese suplemento dominical, auspiciado pola asociación cultural compostelá O Galo, viron lume varias tiras, como as "Historias dunha vella descoñecida", de Luís Esperante; "Dr. F.", de Ricardo Lázaro e "Gaspariño", de Xaquín Marín (editada en 1978 como álbum polas Edicións do Rueiro). A maiores, o rotativo publicou a tira "Lixandre", do propio Xaquín Marín; as pranchas "A vella da pomba" e "Lobos", de Pepe Barro, e a prancha de Siro "Antre cochos anda o xogo".

Outro dos xornais que favoreceu a difusión de BDG neses anos foi o semanario *A Nosa Te-*

cardo Lázaro ("As aventuras de Alistarco Polo", con guión de José M^o Méndez), o compostelán Bernardo Saavedra ("Xente chachaveca" e "Adoquín Castañón") e Xosé Xiráldez ("Contos do Tarabelo", "Doña Fú", "Samuel"). Despois, por unha serie de circunstancias empresariais, *Vagalume* limitouse a reproducir, traducidas, historietas de autores cataláns.

Outra das publicacións que Carballo analiza en relación á historia da BDG é a revista informativa *Teima*, da que chegaron a saír á rúa entre 1976 e 1977 trinta e cinco números e que acolleu tiras e pranchas de Xaquín Marín ("Caitano"), Reimundo Patiño ("A rebelión dos aforcados"), Antón Patiño ("Esquizoide"), Pepe Carreiro ("O galo Camilo"), Miguel Docampo ("Os violadores tamén somos xente honrada") e *Loquis*.

No derradeiro epígrafe do cuarto capítulo do seu libro, Carballo Dopico deita atención sobre o primeiro *fanzine* da BDG, *Xofre*, promovido en 1979 por autores que logo cobrarían grande relevancia como Miguelanxo Prado ("Na petadura do orballo"), Fran Jaraba ("Special Brigade", "Virgin Jungle"...), e Xan López Domínguez ("O rei cahuete", "Camiño a Compostela"). A publicación contou, ademais, coa colaboración doutros autores como *Loquis* (Xosé M^o Rodríguez Iglesias), Suso de

Toro (que asinou como *Alvarito* o traballo "Manolo Pita, neto de María Pita") ou Ricardo Lázaro. Hoxe é posíbel a súa consulta na páxina web culturagalega.org.

O penúltimo capítulo do libro debrúzase sobre unha produción pioneira da BDG de asunto histórico: *Historia da Reconquista de Vigo* (1977), de Bofill e Lalo Vázquez Gil. Analízanse o seu contexto, contido e trazos formais e estéticos máis relevantes.

No capítulo sexto, Carballo atende a algunhas experiencias "intermediais" entre a BDG e outras artes, como o teatro (*A longa viaxe do capitán Zeltia*, da compañía Teatro Circo en 1976, sobre un orixinal de Xaquín Marín adaptado por Manuel Lourenzo); o gravado (estampas de Pepe Barro en 1973 sobre relatos de Darío X. Cabana como "Carta do pai" e "A Vella da Pomba"); e, finalmente, a fotografía ("Esquizoide", de Antón Patiño e Menchu Lamas, en 1979).

O volume féchase, en fin, cun capítulo de Conclusións, en que se destaca que a produción de BDG no período 1971-1979 foi "dunha cantidade e calidade excepcional, sobre todo tendo en conta que se trataba de experiencias pioneiras" e se subliñan algúns trazos definitorios, como o seu experimentalismo e

o seu carácter comprometido e reivindicativo.

Para a consulta dos orixinais a cor de moitos dos materiais citados neste magnífico traballo, que paga a pena levar ás aulas de Plástica e aínda a outras (Lingua, Historia...), a editora remite para un anexo dixital ao que pode accederse na ligazón <https://www.xerais.gal/libro.php?id=5160967>. ■